

Małgorzata Mroczkowska
Logopeda
Poradni Psychologiczno- Pedagogicznej
w Opolu Lubelskim

KSZTAŁTOWANIE KINESTEZJI ARTYKULACYJNEJ DOTYCZĄCEJ OPOZYCJI
GŁOSEK SZEREGÓW:
SZUMIĄCY: SYCZĄCY
ORAZ
R: L

WSTĘP

Celem mojego artykułu jest zwrócenie uwagi na często spotykane w praktyce logopedycznej trudności z tzw. kinestezją artykulacyjną / czyli umiejętnością płynnego przechodzenia w różne układy artykulacyjne/ oraz przedstawienie skutecznych sposobów radzenia sobie z tym problemem. Zdarza się, że dziecko poddane terapii logopedycznej, po przejściu całego procesu automatyzacji nowego szeregu, nie potrafi w mowie spontanicznej różnicować go z szeregiem wymawianym poprzednio. Dotyczy to szczególnie głosek szeregów: szumiący- syczący oraz głoski R i L. Podstawową czynnością przy tego typu zaburzeniach powinno być badanie słuchu fonematycznego dotyczącego mylonych szeregów i oczywiście zastosowanie odpowiednich ćwiczeń. Jeśli jednak tę przyczynę wykluczymy, to dziecko ma trudności z kinestezją artykulacyjną Poniżej przedstawiony zestaw wyrazów, zdań oraz dłuższych tekstów był wielokrotnie używany w ćwiczeniach mających na celu przezwyciężanie tego typu trudności artykulacyjnych. Proponowane słownictwo gromadzone było przeze mnie przez wiele lat pracy /korzystałam z literatury, czasopism oraz czerpałam z własnych pomysłów/. Posiadanie gotowego zestawu w znacznym stopniu ułatwia pracę mnie i moim koleżankom. Materiał jest bogaty i atrakcyjny, szczególnie dla nieco starszych uczniów.

Przy doborze tekstów należy przestrzegać następujących zasad:

- 1] Ćwiczenia różnicujące wykonujemy po **dokładnym** utrwaleniu brakującego szeregu
- 2] Stosujemy zasadę **stopniowania trudności**- zbyt duże trudności zniechęcają a nie motywują do pracy.

Jak już wspominałam na wstępie, w praktyce logopedycznej stosunkowo najczęściej obserwuje się brak umiejętności różnicowania głosek:

- szeregów **szumiącego i syczącego**
- **R i L**

W związku z powyższym moje opracowanie dotyczy właśnie tych artykulacji.

MATERIAŁ JĘZYKOWY DO ĆWICZEŃ

I. Różnicowanie głosek SZ:S

A/ Logatomy

-sa: sza so: szo se: sze su: szu sy: szy
 -sza:sa szo:so sze: se szu: su szy: sy
 -sa:sza: sa szo: so: szo sze: se: sze szy: sy: szy
 - as: sza asz: sa osz:so os: szo es: sze esz: se ys: szy: ysz: sy
 -ssza sszo ssze sszu sszy
 -asa: asza oszo: oso ese: esze uszu: usu yszy: ysy
 - as: asz osz: os esz: es usz: us ysz: ys

B/ Paronimy

- sale: szale
- szum: sum
- szyna: syna
- szybki: sypki
- szyte: syte
- szyk: syk
- szok: sok
- szyfon: syfon
- kasza: kasa
- kaszki: kaski
- kosz: kos
- plusz: plus
- marsz; Mars
- nasz: nas
- wasz: was
- wąż: wąs

C/ Zestawy wyrazów

- sala: szafa
- sanki: szalik
- sałata: szabla
- sukienka: szuflada
- sum: szuka
- sok: szopa
- synek: szyba
- sala: szatnia: samolot

- szachy: sad: szakal
- szeryf: sernik: szef
- szyba: synek: szynka
- szufla: supeł: szumi
- kasa: pasza
- koszyk: pasek
- nasza: klasa
- piasek: daszek: lasek
- wasz las
- nasz pies
- las szumi
- pies szuka
- ananas szkodliwy
- wąs Szymona
- puls szybki
- los szczęściu
- nos szofera
- głos szeregowca
- nasz samochód
- wasz sąsiad
- masz syna
- kapelusz Sandry
- nasz samolot wasz statek
- z szafy
- z szyby
- bez szukania
- bez szacunku
- z szynką
- z szóstej
- bez szpinaku
- bez szemrania

D/ Wyrazy zawierające głoski „ konkurencyjne”

Szosa, szansa, szelest, szóstka, szósty, szaleństwo, szałas, szachista, szampański, wszystko, pastisz, szus, susz, ostrze, szelmstwo, oszustwo, trzustka, faszysta, maszynista, szabas, sztruks, Szymborska, Szaniawski, szympans, szpiegostwo, hiszpański, susza, słuszny, saszetka, słyszeć, suszyć, skrzydło, straż, strzał, wstrząs, skosztować, strzała, strzecha, strzyga, wstrzymać, jastrząb, strzygła, strzela, skrzela, trzask, trzysta

II. Różnicowanie głosek **Ż:Z**

A/ Logatomy

- za: ża zo: zo ze: że ży: zy zu: żu
- aża: aza ozo: ozo eze: eże yzy: yży uzu: użu
- zża zżo zże zżu zży
- az: ża oz: żo ez: że uz: żu yz: ży

B/ Paronimy

- zebra: żebra
- zebrać: żebrać
- żerowanie: zerowanie
- waży: wazy

C/ Zestawy wyrazów

- zapał: żal
- żaba: zapach
- zagon: rzadki
- zamęt: żakiet
- zamek: żagiel
- żarówka: zawód
- Zofia: żona
- plaża: waza
- kozuch: koza
- bez żalu
- bez żarcia
- z żoną
- z rzeki
- z rzadka
- z żyta
- z żukiem
- żona Zenka
- zatopiona żaglówka
- zaginiona żyrafa
- zupa z żołądźmi
- zapach rzodkiewki
- zatoka żółwi
- obrażona Zosia
- obłążona załoga

D/ Wyrazy zawierające głoski konkurencyjne

- zorza, żelazo, zderzenie, zażalenie, zażenowanie, zdarzenie, zjeżony, zgrzyt, zarzut, bezdroże, zboże, zarządzenie, wzgórze, zrzucony, zżarty, zażarty, zrzęda, zżąć, zżymać się, zżółkły, rozmarzony, beżenny, żaluzja, jeżozwierz, brzoza, grzęzawisko, Zabrze, załążek, zakażenie, bazgrze, żelazny, żyzny,

III. Różnicowanie głosek CZ: C

A/ Logatomy

- cza: ca co: czo cze: ce cu: czu cy: czy
- aca: acza oczo: oco ece: ecze yczy: ycy
- acz: ac oc: ocz ec: ecz ucz: uc ycz: yc
- ac: cza acz: ca oc:czo ocz: co ec: cze ecz: ce uc: czu ucz: cu ycz: cy yc: czy

B/ Paronimy

- czar: car
- piece: piecze
- tacka: taczka
- packa: paczka
- płace: płacze
- lecą: leczą
- piec: piecz!
- Walc: walcz!

C/ Zestawy wyrazowe

- cała: czapka
- czubek: córka
- cebula: czerwona
- czepek: cena
- cement: czekolada
- oczy: ocet
- kolczyk: pajacyk
- owoce: uczeń
- boczek: ocean
- plac: płacz
- tkacz: pałac
- kupiec: klucz
- mecz: chłopiec
- koniec czasu
- pałac czerwony
- poszukiwacz cukru
- koc Czarka
- ulec czarowi
- chłopiec czeka
- koniec czkawki
- palec czwarty
- moc czarownika
- gracz cenny

D/ wyrazy zawierające głoski „ konkurencyjne”

- czerwiec, czarownica, czarujący, czepiec, uczennica, klucząc, kaczeńce, płaczący, beczący, męczący, cygarniczka, celniczka, cyniczny, cudaczny, tancereczka, plecaczek, cukierniczka, w teczce, w becze, w paczce, w doniczce, na półeczce, na ławeczce, na łączce, w apteczce, na niteczce, na tabliczce, w popielniczce, na deseczce,

IV- Różnicowanie głosek obydwóch szeregów- różne kombinacje

SZ: Z

- szowinizm, przywiozę, szarozłoty, szarzyzna, przyznać, przyzwolenie, przezorny

SZ:C

- szubienica, szeregowcy, szaleńcy, szubrawcy, szachownica, szybowce, szalejący, skutnictwo, szkolnictwo, szlachcic, Szwajcaria, sztabowiec, szkic, szpicel, sznycel, szewc, Szwecja, szacunek, szacowny, kaszłący, piszący

CZ:S

- czołgista, czterysta, czternasty, czerstwy, oszczerstwo, poczęstunek, czasem, ówczesny, czasopismo, czysto, czasownik, wieczysty, czeski, częśćka, często, cesać, czesne, czesany, czosnek,

Ż: S

- żeglarstwo, Żeromski, żalony, koleżeński, małżeński, wrzos, korzystać, pierzasty, przejrzyisty, rżęsa, górzysty, wrzask, brzask, rowerzysta,

Ż: C

- Żywiec, żołdacy, żywica, żaglowiec, brzmiały, żrący, wrzący, rządca, żywcem, bieżący, żacy, drżący, nosorożec,

S: Ż

- skojarzenie, stchórzyć, spichlerze, stolarze, sprężyna, srebrzyste, skądże, strażacy, skarżyć, stworzyć, strzyżenie, ostrzeżenie, służba, smażenie, sparzony, posążek, wyposażenie postarzały

S: CZ

- historyczny, stoliczek, jaskółeczka, solniczka, gospodarczy, słodycze, słoneczko, słuchacz, spłaszczony, skończony, saneczki, samiczka, skurcz, smacznie, smoczek, skoczny, entuzjastycznie, smycz, srocza, humanistyczny, soczek, sączyć, soczewica, deseczka, dentystyczny, rozczepić

Z: SZ

- zachowujesz, zmalujesz, zawieszać, zwiększysz, znoszę, bazyliszek, zamieszkać, zmierzch, wzwyż, zatrząsk, zawsze, wzruszenie, zatrzymać, zjesz, zeszyć, zaszło, zeszyty.

V. Różnicowanie głosek R:L

A/ Logatomy

- ra:la ro:lo re:le ru:lu ry:ly
- ara:ala oro:olo ere:ele uru:ulu yry:yly
- ar:al or:ol er:el ur:ul yr:yl ir:il
- ar:la or:lo er:le ur:lu ir:li

B/ Paronimy

- rak: lak
- rok: lok
- ród: lud
- tren: tlen
- kratka: klatka
- chrapie: chłapie
- kufer: kufel
- warczą: walcza
- dar: dał
- rama: lama
- rata: lata

C/ Zestawy wyrazów

- komar lata
- sweter Leny
- zator lodowy
- dar losu
- katar Leona
- właściciel rumaka
- ból ręki
- bal rycerzy
- motyl radosny

D/ Wyrazy zawierające głoski konkurencyjne

- lekarka, laurka, Laura, lura, laryngolog, laparoscopia, lekarstwo, latarka, latarnik, lornetka, reklama, reklamacja, kolor, Karol, korale, kolorowy, klawiatura, Kleopatra, kalarepa, brukselka, wersalka, kalafior, kaloryfer, kontroler, trolejbus, trampolina, marmolada, okulary, Hilary, goryl, gratulacje, Brazylia, Bruksela, krasnale, reklamówka, Petronela, galaretka, rogale, turlać, orlęta, Marlena, arlekin, parlamentarny, perliczka, gorliwość, urlop, Irlandia, perlisty, kalkulator, prelegent,

ZESTAW ZDAŃ I WIERSZY

/ **wszystkie opozycje** /

1. Syczący wąż sunął szeleszcząc w stronę suchego szafasu.
2. Szewc Szymon zobaczył wiszące szybowce.
3. W czasie suszy szosa sucha, a tą szosą Staszek szedł.
4. Szesnastu złoczyńców szmuglowało sto sześćdziesiąt sztucerków.
5. Staszek poczęstował wszystkich smaczną soczewicą.
6. Samiczka skurczyła spłaszczone łapki i zaczęła sączyć soczek.
7. Sprzątaczką przyniosła słodycze.
8. Letnia susza osuszy lepiej niż suszarka.

9. Posłuszny pastuszek usłyszał ostrzeżenie swojego serduszka.
10. Sanitariuszka wstrząsnęła strzykawką.
11. Staszek spałaszował smaczne racuszki.
12. Sprzedawca przyniósł skrzynie ze spichlerza.
13. Stowarzyszenie otrzymało ostrzeżenie przed oszustami.
14. Z szafy wyszły z szykiem myszy.
15. Z szyby ścieka bez szelestu deszcz.
16. Przestraszony żołnierz wyruszył bez szemrania.
17. Znalazła rewolwer niegrzeczna wiewiórka i teraz sroce chce przestrzelić piórka.
18. Wąż syczy pod szumiącym drzewem.
19. Wszyscy spojrzeli na czystą wodę i zapragnęli skorzystać z niej.
20. Nazajutrz Staszek był nadzwyczaj skwaszony.
21. Wczoraj wieczorem szarżujący na surfingu Szymon przejeżdżał po grzbiecie przeuroczej plażowiczki przyróżowionej przygrzewającym słońcem.
22. Jeżozwierz ugrzązł w grzędawisku.
23. Bezzenny zrzędził bo ktoś zażartował i zżarł mu lody.
24. Zżółkły zeszyt zżarły myszy.
25. Rozzłoszczony jeżozwierz szarżuje szaleńczo szeroką ścieżką, a z grząskiego stawu wygrzebuje się żaba grzechotka.
26. Księżyc rzucał srebrzyste i iskrzące promienie.
27. Zbyszek złożył zażalenie i zaczęto zażegnawać konflikt.
28. Wzdłuż wzgórza rozłożono zgrzebne płótna.
29. Rozżalony zakończył bezzenny żywot i zaręczył się.
30. Zobaczę egzotyczne wzgórza, wzburzone morza i zadrzewione bezdroża
31. Zawrzało na korytarzu w dżdżysty czerwcowy dzień.
32. Zajrzał, czy w paczce jest wszystko.
33. I cóż, że ze Szwecji?
34. Jaskółeczka zamieszkała w rogu posążka.
35. Zajaczek usłyszał wystrzał i zatrzymał się.
36. Zewsząd znoszą skażony materiał i rozrzucają go.
37. W starej cerkwi cudny car na carycę rzucił czar.
38. Zgrzyt hamulców i zażegnane niebezpieczeństwo.
39. Klara i Walerka przeglądają się w lusterku.
40. Walerek udaje kawalera a przed karaluchem ucieka.
41. Laryngolog zaordynował Petronelce lekarstwo.
42. Rembrandt portretował w Luksemburgu kreta, który ukradł koronkę badylarce z Rotterdamu.
43. Drży ślicznotka i brzydula gdy się zbliża tarantula.
44. Raz don Pedro z Portugalii wypatroszył rybę w balii.
45. Muskularny Brazylijczyk artystycznie aranżował antresolę Artemidy.
46. Armia Aleksandra aresztowała legendarnego astrologa
47. Orlica z orlętami mieszka na Orlej Perci.
48. Swarliwa Marlena wyjeżdża na urlop.
49. Lekarka założyła w Kolorado kolorowe laboratorium.
50. Leniwa latorośl lekarki ledwie literowała literaturę liryczną.
51. Król poczęstował gorliwych perlistym szampanem.

MAŁA ANTOLOGIA „ TRUDNYCH” WIERSZY

GORYL

*Turlał goryl po Urlach
kolorowe korale
Rudy góral kartofle
tarł na tarce wytrwale
Gdy spotkali się w Urlach
Góral tarł, goryl turlał
Chociaż sensu
nie było w tym wcale*

JAMNIK

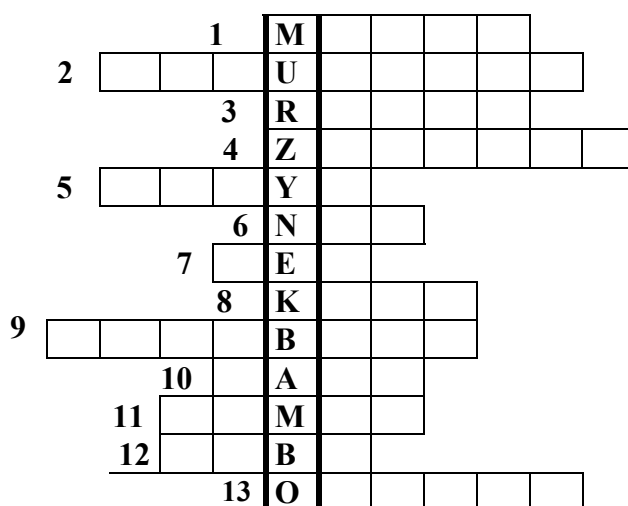
*W grząskich trzcinach i szuwarach
Kroczy jamnik w szarawarach
Szarpie kłacza oczeretu
I przytracza do beretu
Ważkom pęki skrzypu wręcza
Traszkom suchych trzcin naręcza
A gdy zmierzchać się zaczyna
Z jaszczurkami sprzeczkę wszczyna
Po czym znika w oczerecie
W szarawarach i berecie.*

WIERSZ, W KTÓRYM SYCZY PRZEZ CAŁY CZAS

*Szczepan Szczygieł z Grzmiących Bystrzyc
Przed chrzcinami chciał się przystrzyc
Sam się strzyc nie przywykł wszakże
Więc do szwagra wskoczył:- Szwagrze,
-szwagrze, - ostrzyż mnie choć krztyne,
-bo mam chrzciny za godzinę!
-Nic prostsze- szwagier na to
-Żono, brzytwę daj szczerbatą
W rzyśko będzie strzechę Szczygła
Ta szczerbata brzytwa strzygła
Usłyszawszy straszną wieść
Szczepan szczygieł wrzasnął:- cześć
I przez grządkę poza szosą*

„Zagadkowa” krzyżówka
Ż czy Z

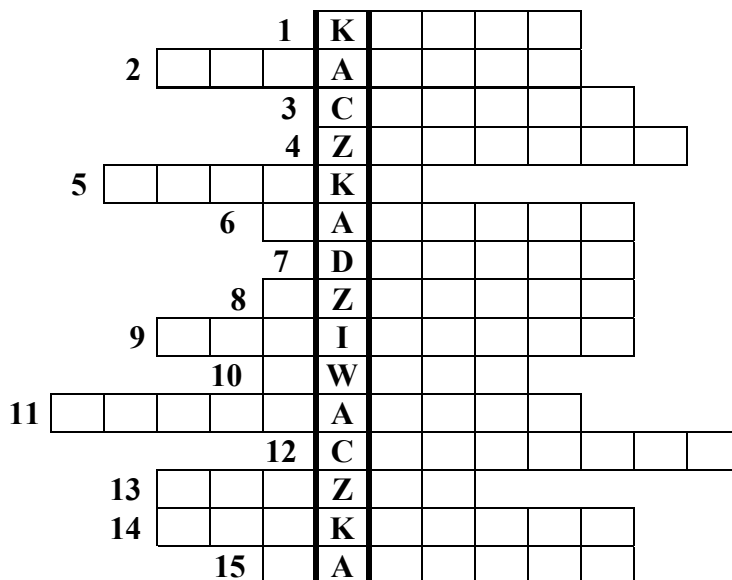
1. Spokojne jest gładkie niby tafla szklana, po burzy w ogromnych pieni się bałwanach.
2. Długa rura, szczotka warczy na dywanie, chętnie nam pomoże posprzątać mieszkanie.
3. Jak ta woda się nazywa, która z gór do morza spływa i przez którą przejść najprościej po zwyczajnym moście?
4. Małeńki patyczek wytwarza płomyczek.
5. Ma on nóżkę, nie ma buta, ma kapelusz- nie ma głowy, czasem gorzki i trujący, częściej smaczny jest i zdrowy.
6. Kraję wszere albo wzdłuż chleb, kiełbasę, jestem ...
7. Żywa poduszeczka ze szpilkami chodzi w lesie pomiędzy drzewami.
8. Cztery kopytka, rogi i bródka, już wiem kto wyjadł kapustę z ogródka
9. Plastikowy, kolorowy, zębów cały rząddek, bardzo lubi robić na głowie porządek
10. Bardzo lubi drzemać w błocie, póki nie nadejdzie bociek
11. Albo w drzwiach klucz w nim nocuje albo król tam zamieszkuje
12. Służą do gryzienia, zawsze muszą być czyste, gdy o nie nie dbasz- idziesz do dentysty
13. Zazwyczaj z paska skóry i z filcu jest wykonana, gdy pies na szyi ją nosi, to znaczy, że pies ma pana

„Zagadkowa” krzyżówka

CZ czy C

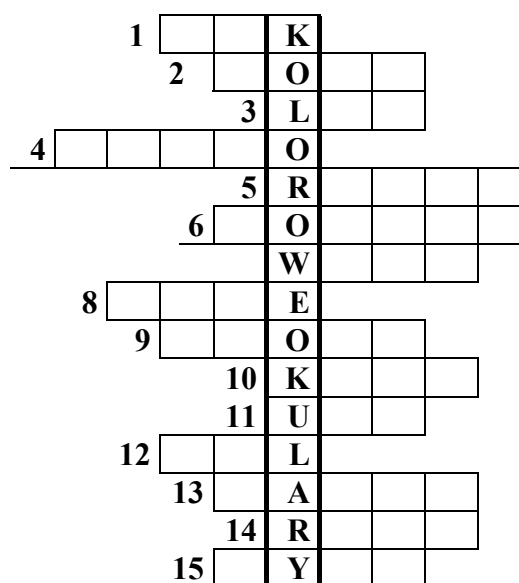
1. Wkłada go do dziurki mama albo ty, kiedy go przekręcisz, otworzą się drzwi.
2. Dwie listewki, papier, sznurek, a gdy wiatr zawieje leci aż do chmurek.
3. Na głowę naciągnięta, podczas mrozu o niej pamiętaj.
4. Większy, mniejszy z ząbeczkami, bardzo ładny jest czasami, gdy zabraknie go na liście- list nie dojdzie oczywiście.
5. Nie ma czterech kół ani nawet dwóch, tylko jedno kółko na przedzie, ale gdy ją za rączki chwycisz, nawet z ciężarem pojedziesz.
6. W każdej mieszka klasie, czarne ma oblicze, dzieci na niej piszą, rysują lub liczą.
7. Gdy go długo nie ma, wszyscy narzekają, a kiedy przyjdzie, pod parasol się przed nim chowają.
8. Ma ucho i dziobek, gwizdże na nas czasem, gdy woda w nim się gotuje, przykrywkę podnosi z hałasem.
9. Ruchem kieruję, o porządek dba, czasem za złą jazdę komuś mandat da.
10. Jak jedną nazwą nazwiesz, czy wiesz jabłka i gruszki i śliwki też?
11. Co to za złośnica, odpowiedzcie dzieci, poduszki, dywany trzepie aż kurz leci?
12. W fabryce słodyczy wyprodukowane, przez dzieci bardzo są lubiane.
13. Zawsze jest pękata, czy pełna czy pusta, w niej na zimę kiśnie surowa kapusta.
14. Jaki to smakołyk dziecko chętnie zjada, brązowa i słodka to jest...
15. Rok szkolny się kończy, co będzie, czy wiecie? Całe dwa miesiące sobie odpoczniecie.

**„Zagadkowa” krzyżówka
R czy L**

1. Mieszka w rzece albo w stawie i nożyce ma jak krawiec.
2. W lecie ludzie dla ochłody jedzą zimne ...
3. W Afryce mieszka groźny zwierz, ma ogromną grzywę i paszczę też.
4. Bez zapalek je zapalam i już słyszę wieści z dala, zamykam je bez kluczyka i milknie głos i muzyka.
5. Kierownica, dzwonek, koła z oponami, jedzie na nim człowiek i rusza nogami.
6. Podobne do kwiatów mają barwy, na wiosnę wylęgają się z larwy.
7. Pędził do chatki babuni pod lasem, spotkasz go w zoo, no i w bajce czasem.
8. Dwie pomocnice małe, służą ci życie całe, są pracowite, a przy tym lubią być często myte.
9. Dobre ma zwyczaje, ludziom mleko daje.
10. Jest biała, szara, ruda albo czarna, niesie smaczne jajka, lubi dziobać ziarna.
11. Kolorowe domki zawsze pełne miodu stoją sobie rzędem pośrodku ogrodu.
12. Jak krzyczą kibice, odpowiedzcie dzieci, gdy kopnięta piłka do bramki już wleci?
13. Może być mała albo duża, czasami szklane oczka zmruża, zawsze jest mile uśmiechnięta, dlatego bawią się nią dziewczęta.
14. Służą do walki i ochrony głowy, mają je sarny, jelenie i krowy.
15. Te zwierzęta tak lubią wodę, że nawet w zimie żyją pod lodem.

M.M.

Opracowanie krzyżówek- Małgorzata Mroczkowska

Bibliografia:

1. A. Bochniarz „Badanie i przewycięzanie trudności w dyferencjacji artykulacyjnej głosek syczących i szumiących oraz **R** i **L**”
w „Szkoła specjalna” 1985r nr 3/ maj- czerwiec/.
2. B. Toczyska „Elementarne ćwiczenia dykcji” Gdańsk 2000.
3. Czasopismo „Wally zwiedza świat”
4. M. Strzałkowska „Wierszyki łamiące języki”
5. Zagadki z czasopisma „Miś”
6. Gra dydaktyczna „Zagadki smoka Obiboka”